

CADRUL NORMATIV INTERNAȚIONAL CE REGLEMENTEAZĂ RĂSPUNDEREA PENTRU ERORILE JUDICIARE ȘI JURISPRUDENȚA CEDO RELEVANTĂ

Prof. univ. dr. Alexandru MARIT,

Drd. Roman EREMCIUC

Abstract

In order to establish a social order required normal coexistence in a civilized society, it requires the knowledge of criminal law strictly be observed. Preceding this way the legislature intended that recipients criminal criminal rules to show a particular concern about your knowledge of conduct that must adopt and act in a full knowledge and responsibility. Also attempted to deter the offender childish justifications began to claim ignorance of the criminal law. The question nevertheless arises whether in reality there may be some situations which by their specificity are only real exceptions to the above principle which, if ignored could reach an objective criminal liability

Keywords: *legality principle, punishment, time, author, typical people, knowledge, business development, elaboare, implementation bodies, constitutional, criminal, representation, antijuridicitate, error, process, committing, ihracțiune, composition.*

Introducere

În ce privește problema responsabilității judecătorilor pentru erorile judiciare, răspunderea judecătorilor, în general, dreptul internațional explică unele principii generale reieșite din rezerva că orice reglementare națională în acest domeniu trebuie să fie făcută în așa mod încât să nu intervină în principiile independenței, imparțialității și inamovibilității judecătorului, ca unica persoană care înfăptuiește justiția¹.

În acest sens, este relevantă practica Curții Europene, mai ales în ce privește definirea conceptului de „tribunal independent și imparțial, constituit în baza legii”, sub aspectul aplicării articolului 6 din Convenție, recomandările Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei (Rec(1994)12) cu privire la independența,

---

¹ Principiul IV al Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei [Rec(1994)12] cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor „Dacă judecătorii nu-și îndeplinesc atribuțiile într-o manieră eficientă și adecvată sau în caz de abateri disciplinare, trebuie luate toate măsurile necesare, sub rezerva ca ele să nu aducă atingere independenței justiției”.

eficiența și rolul judecătorilor, avizele consultative a Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE), Carta Europeană a Judecătorilor etc.

Analiza acestor acte internaționale relevă existența unor principii fundamentale de la care statele nu pot deroga și trebuie să le implementeze direct în legislația sa, totodată lăsându-i posibilitatea statului suveran să decidă asupra unor aspecte specifice care deopotrivă nu trebuie să contrazică aceste standard, și anume:

- Principalul aspect este acela că judecătorul, ca să-i fie asigurată independența și imparțialitatea în judecarea cauzelor, nu trebuie în mod direct să fie sesizabil de orice persoană sub aspectul reparării erorii judiciare admise².

- Statul trebuie să asigure că în cadrul său legislativ permite ca orice eroare judiciară să fie posibil de a fi reparată printr-o cale eficientă de apel, contestație, într-o jurisdicție națională ierarhic superioară³.

- Răspunderea directă pentru eroarea judiciară o poartă statul, care trebuie să fie sesizat de persoana considerată prejudiciată.

- Eroarea judiciară trebuie să se refere obligatoriu la o încălcare a unui drept fundamental al persoanei.

- Dacă statul repară persoanei integral prejudiciul cauzat de o eroare judiciară, aceasta nu îl împiedică de a adresa o acțiune de regres împotriva judecătorului care a comis eroarea.

- Dreptul statului la regres împotriva judecătorului se naște doar dacă acesta din urmă a comis eroare în mod intenționat, deliberat.

- Nu se admite stabilirea responsabilității directe sau implicite a judecătorului pentru erorile judiciare neglijente, grave sau impardonabile.

- Toate sancțiunile în privința judecătorului trebuie aplicate cu respectarea principiului proporționalității sancțiunilor.

² În contextul Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei [Rec(1994)12] cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor, Principiul I p.2.b. „Puterea executivă și cea legislativă trebuie să se asigure că judecătorii sunt independenți și că nu sunt adoptate măsuri susceptibile de a pune în pericol această independență”, p.2.d „În procesul de luare a deciziilor, judecătorii trebuie să fie independenți și să acționeze fără nici o restricție și fără a face obiectul vreunor influențe, sugestii, presiuni, amenințări sau imixțiuni, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin și sub ce motiv. ... Judecătorii nu trebuie să fie obligați să dea socoteală vreunei persoane străine de puterea judiciară asupra rezolvării date cauzelor lor”.

³ În contextul Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei (Rec(1994)12) cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor, Principiul I p.2.a.I – „Hotărârile judecătorilor nu pot fi susceptibile de a fi reanalizate în afara procedurilor privind căile de atac prevăzute de lege” și Principiul I p.2.a.IV – „Cu excepția deciziilor privind amnistia, grațierea sau alte măsuri similare, guvernul sau administrația nu trebuie să fie împuternicite a lua decizii care să anuleze în mod retroactiv efectele hotărârilor judecătorești”. Vezi p.55 al Avizului № 3 CCJE – „...Erorile juridice, fie că se referă la jurisdicție, fie la procedură, în aprecierea și aplicarea legii sau în evaluarea probelor, trebuie să fie rectificate prin apel; alte erori juridice care nu pot fi rectificate astfel (inclusiv de exemplu întârzierea excesivă) trebuie, cel mult, să conducă la o plângere a litigantului nesatisfăcut împotriva statului.

- Orice acțiune de regres sau orice contestație a acțiunii judecătorului, trebuie făcută cu acordul prealabil a unei autorități independente cu reprezentare juridică relevantă⁴.

Caracterul inamovibil al personalității judecătorului nu îl exonerează de răspundere penală pentru actele ilegale de justiție.

- Procedurile penale și investigațiile împotriva unui judecător urmează a fi inițiate într-un mod derogatoriu de la procedura generală de sesizare.

Materiale utilizate și metode aplicate

La elaborarea prezentului articol au fost studiate și utilizate cadrul normative, juridico-normativ, comarativ-istoric, regional și național care asigură protecția juridică a drepturilor persoanelor. Au fost folosite metodele: istorică, comparativă, logică, a analizei și sintezei, sistemică.

Rezultate obținute și discuții

Într-adevăr, *standardele* internaționale abordează cu atenție multă principiile independenței și imparțialității judecătorului și sunt destul de rezervate în stabilirea regulilor exacte de atragere la răspundere a judecătorilor și responsabilitatea lor pentru erorile judiciare. Dreptul comunitar în general nu exclude în totalitate răspunderea penală a judecătorului, dar obligă statele la a face anumite rezerve privind acțiunile de investigații și urmăriri penale în privința judecătorului, la a oferi garanții suplimentare la demararea acțiunilor respective sub controlul unui organ care administrează justiția și este competent de a aprecia sub aspect disciplinar comportamentul judecătorului.

În ce privește atragerea unei răspunderi patrimoniale a judecătorului culpabil penal, dreptul comunitar nu face nici o remarcă, lăsând, prin urmare, aplicarea principiilor generale de constatare a prejudiciului material urmare a soluționării chestiunii penale.

În această privință, judecătorii sunt supuși unor reguli generale sau comune cu alți subiecți atrași la răspundere penală și în privința cărora sunt pretenții materiale rezultate din acțiunea penală.

---

⁴ Carta Europeană a statului judecătorului - „5.2. Orice persoană trebuie să aibă posibilitatea de a adresa unui organism independent, fără un formalism excesiv, reclamații privind nereguli în funcționarea justiției într-o anumită cauză. Acest organism poate, în cazul în care o examinare prudentă și atentă a reclamației relevă o încălcare ca cea menționată la punctul 5.1 din partea judecătorului, să sesizeze instanța disciplinară sau cel puțin să recomande o asemenea sesizare unei anumite autorități care are, potrivit statutului, competența de a o face”.

Dacă vorbim despre *riscul abuzului la tragerea la răspundere penală*, care intervine mult mai complicat comparativ cu cea disciplinară, stabilirea unor pedepse pecuniare sub aspect disciplinar ar putea anume naște ce „amenințare a cărei prezență poate să afecteze judecata”. Prin urmare, stabilirea unor pedepse pecuniare pentru abateri disciplinare nu este privită ca corespunzătoare standardelor dreptului comunitar.

În schimb, este discutabilă posibilitatea conform, standardelor comunitare, inițierii unei acțiuni de regres împotriva judecătorului din partea statului care a reparat prejudiciul, și care va avea la bază o abatere disciplinară care este legată de încălcarea dreptului omului și care implicit sau direct a cauzat prejudiciu.

În acest sens, dreptul comunitar nu se expune direct, dar credem că pot fi utilizate principiile generale indicate mai sus. În fapt, dreptul comunitar nu recunoaște faptul că un act sau un comportament al judecătorului calificat de stat ca unui disciplinar va genera o încălcare a dreptului omului, deoarece iarăși se face legătură între o abatere disciplinară și standardele profesionale.

Din momentul în care un act sau o acțiune a judecătorului este calificată ca una disciplinară, aceasta privește exclusiv autoritatea și rolul judecătorului, profesiunea de judecător, obligația acestuia față de stat⁵.

Din momentul în care un comportament sau act al judecătorului în fapt generează o încălcare dreptului fundamental, atunci se apreciază în ce măsură sunt amenințate drepturile persoanei prejudiciate sau prevalează pretențiile statului vis-à-vis de exercitarea atribuțiilor judecătorului.

Dacă prin actul judecătorului au fost mai grav afectate drepturile omului sau interesele fundamentale ale persoanei comparativ cu cele ale pretențiilor statului, atunci în mod evident că fapta judecătorului nu poate fi calificată ca una disciplinară, și prin urmare se supune procedurilor de răspundere penală ori eventual civilă, cu respectarea regulilor enumerate mai sus⁶.

Ca rezumat al standardelor comunitare vis-à-vis de răspunderea judecătorilor prevederi relevante se indică în pp. 75-77 din Avizul nr. 3 al CCJE după cum urmează:

„În ceea ce privește răspunderea penală, CCJE considera ca: i) judecătorii trebuie să fie răspunzători penal în fața legii ordinare pentru infracțiuni comise în afara funcției lor juridice; ii) răspunderea penală nu trebuie să se aplice judecătorilor pentru greșeli neintenționate în exercițiul funcției”.

În final, mai sunt relevante explicații privind co-raportul între independența și imparțialitatea pe care statul trebuie să asigure judecătorului expuse în Rezoluția Asociației Europene a Magistraților privind evoluția legislației în R.Moldova care

---

⁵ O. Cebotari, A. Nastas, Principiul contradictorialității și egalității armelor în procesul penal. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 1(52), Chișinău, 2020, p. 39.

⁶ A. Nastas, Răspunderea pentru declarațiile cu rea voință în dreptul penal, Editura „Pro-Universitaria”, București, 2022, p. 34.

tinde să introducă un control administrativ asupra deciziilor judecătorești care au făcut deja obiectul procedurilor de apel și face astfel posibil ca judecătorii să fie pasibili de sancțiuni disciplinare și pecuniare pentru deciziile lor. (Siofok, 27 septembrie-2 octombrie 2006): „... Standardul universal recunoscut al independenței puterii judecătorești interzice orice interferență improprie sau care nu oferă garanții printr-un proces judiciar și impune ca deciziile judecătorilor să nu poată fi puse în discuție altfel decât prin procedura de apel prevăzute de lege. Guvernul sau puterea administrativă a statului nu poate lua nici o decizie care să invalideze retroactiv deciziile judecătorești cu excepția unor cazuri excepționale de amnistie, de grațiere sau altele similar.

Fiind paznicii independenței și cei care interpretează legea, judecătorii nu pot face obiectul unor acțiuni disciplinare în baza simplei exercitări a funcțiilor lor judecătorești, cu excepția cazului în care comportamentul nedemn al unui judecător este dovedit.⁷

Mult mai important este faptul că judecătorii nu pot fi constrânși să lucreze sub amenințarea unei sancțiuni financiare, a cărei existență poate influența, chiar inconștient, hotărârile lor. Erorile judiciare trebuie să fie soluționate pe calea apelului, în spiritul respectării jurisdicției și a procedurii, interpretând, aplicând legea sau evaluând probele; celelalte erori judiciare care nu pot fi îndreptate prin acest mod trebuie să conducă, mai mult, la o acțiune a părții nemulțumite împotriva statului. Judecătorii trebuie să beneficieze de libertate absolută pentru a se apăra în cadrul acțiunilor corelate cu exercitarea, cu bună credință a funcțiilor lor, acțiuni îndreptate direct împotriva lor⁸.

Analizând opinia Comisiei de la Viena, referitor la răspunderea judecătorilor, statutăm că, în punctul 70 din Recomandarea Consiliului European CM/Rec (2010)12, de asemenea, se prevede categoric că „judecătorii nu trebuie să fie personal responsabili în cazul în care decizia lor este anulată sau modificată în cadrul procedurilor de atac”.

În aceeași ordine de idei, în contextul în care numărul deciziilor anulate în cadrul procedurilor de atac este utilizat în calitate de indicator al calității hotărârilor judecătorești, CCJE în avizul său nr. 6 ia act de faptul că „... ar trebui să se ia în considerație principiul independenței judiciare interne și faptul că anularea deciziilor trebuie să fie acceptată ca un rezultat normal al procedurilor de atac, fără nici o vină din partea primului judecător⁹”.

---

⁷ A. Nastas, S. Cernomoneț, D. Cazacu, Statements by the Prism of the Criminal Law În: The Annals of „Dunarea de Jos” University of Galati. Legal Sciences. Fascicle XXVI Vol 4, No 1, 2021, România.

⁸ MINISTERUL JUSTIȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA, STUDIU cu privire la crearea mecanismului național de remediere și compensare pentru erorile judiciare și vicii de procedură: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/12/Studiu-eroare-judiciara-.pdf>, accesat la 10.11.2019.

⁹ COMISIA EUROPEANĂ PENTRU DEMOCRAȚIE PRIN DREPT (COMISIA DE LA VENEȚIA) REPUBLICA MOLDOVA, OPINIA AMICUS CURIAE PENTRU CURTEA CONSTITU-

Comisia de la Viena remarcă faptul că, deși standardele europene permit judecătorilor să fie trași la răspundere penală în exercitarea funcțiilor lor judiciare, pragul este destul de înalt. Articolul 66 din Recomandarea CM/Rec(2010/12) stabilește: „Interpretarea legii, stabilirea faptelor sau aprecierea probelor de către judecători în scopul soluționării cauzelor nu trebuie să genereze răspunderea civilă sau disciplinară a acestora, cu excepția cazurilor de fapte ilegale săvârșite cu intenție și a neglijenței grave”.

Pragul înalt pentru răspunderea penală este reiterat în memoriul explicativ la Recomandarea CM/Rec (2010/12): „Atunci când judecătorii exercită funcțiile lor judiciare, ei trebuie să fie trași la răspundere penală numai în cazul în care e clar că ilegalitatea a fost comisă în mod intenționat”.

CCJE a avut aceeași poziție în Avizul nr. 18 (2015): „Cu privire la răspunderea civilă, penală și disciplinară (denumită mai sus «*responsabilitate punitivă*»), CCJE subliniază faptul că remediul principal pentru erorile judiciare care nu implică rea-credință trebuie să fie utilizarea căilor de atac. În plus, în scopul de a proteja independența judiciară de presiunile nejustificate, o atenție mare trebuie acordată în ceea ce privește stabilirea răspunderii judecătorilor în materie penală, civilă și disciplinară.

Sarcinile de interpretare a legii, evaluare a probelor și a stabilire a faptelor, efectuate de către judecător pentru a soluționa cauzele nu trebuie să genereze răspunderea civilă sau disciplinară a judecătorului, cu excepția faptelor ilegale săvârșite cu intenție, eroare intenționată sau, fără îndoială, neglijență gravă”.

În mod similar, Comisia de la Veneția în Criteriile privind Statul de drept, adoptate în 2016 impune cerința ca motivele pentru aplicarea măsurilor disciplinare să fie „definite în mod clar” și „sancțiunile să fie limitate la infracțiunile săvârșite cu intenție și din neglijență gravă”.

Comisia de la Veneția a urmat, de asemenea, această abordare în opinia Amicus Curiae din 2016 pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind dreptul de recurs al statului împotriva judecătorilor, când a constatat că: „Găsirea unui echilibru corect între răspunderea judiciară și protejarea independenței judiciare este o sarcină dificilă. Comisia de la Veneția a fost întotdeauna în favoarea acordării judecătorilor a imunității funcționale, astfel încât să le permită să-și exercite atribuțiile în conformitate cu standardele profesionale, fără a fi expuși răspunderii individuale, cu excepția cazurilor de comitere a faptelor ilegale cu

---

ȚIONALĂ PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ A JUDECĂTORILOR, Adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 110-a Sesiune Plenară (Veneția, 10-11 martie 2017) pe baza comentariilor expuse de către Dna Monika HERMANNNS (Membru supleant, Germania) Ddl Eirik HOLMØYVIK (Membru supleant, Norvegia) Dna Grainne McMorrough (Membru supleant, Irlanda) Strasbourg, 13 martie 2017 Avizul nr. 880/2017 CDL-AD (2017) 002 aau engl.

intenție sau din neglijență gravă. Standardele profesionale, în conformitate cu care judecătorii urmează să-și exercite funcțiile, trebuie să fie clar definite prin lege¹⁰.

Curtea Europeană a interpretat articolul 3 din Protocolul nr. 7 al Convenției, în linii generale, în felul următor, în contextul Raportului Explicativ la Protocolul nr. 7 această dispoziție este aplicabilă numai atunci când condamnarea inițială a fost inversată din cauza unui fapt nou sau recent descoperit și care a demonstrat în mod concludent că în procesul original a existat un viciu serios care a afectat procesul judiciar.

Curtea este de părere că a existat intenția autorilor Articolului 3 din Protocolul nr. 7 al Convenției pentru a restricționa domeniul de aplicare a acestuia, într-o manieră foarte îngustă. Dreptul la despăgubire a fost exclus în privința reversării unei condamnări bazate pe un fapt ori o probă cunoscută, dar apreciată diferit în proceduri redeschise, și care nu este legată de „fapte noi sau recent descoperite”.

Astfel, pentru a înțelege conceptul, următoarele spețe sunt relevante. În una din primele cauze *Bachowski v. Poloniei*, nr. 32463/06 din 2 noiembrie 2010, Curtea Europeană s-a pronunțat asupra inaplicabilității art. 3 din Protocolul nr. 7 și a interpretat ce ar însemna fapte noi sau recent cunoscute în situația solicitării unor îndemnizații în caz de anulare a unei „condamnări penale”, motivate de schimbarea regimului politic (reabilitare).

În fapt, în anul 1959, reclamantul a fost condamnat pentru „difuzarea de informații false” la trei ani de închisoare pentru că a distribuit broșuri care criticau dominarea Poloniei de către Uniunea Sovietică. În 2001, ca urmare a unui recurs depus din numele său de către Ombudsman, condamnarea sa a fost anulată.

În cadrul acestei proceduri, Curtea Supremă a considerat că reclamantul nu a comis infracțiunea pentru care a fost condamnat și că condamnarea sa se baza pe o interpretare și o aplicare inacceptabilă a dreptului penal material. În 2004, un tribunal regional a acordat reclamantului o reparație pentru prejudiciul suferit. Reclamantul a contestat cu apel suma indemnizației, pe care acesta o considera prea mică, însă apelul său a fost respins.

În drept, Curtea s-a subscris la concluziile instanțelor naționale care au anulat condamnarea reclamantului. Ar fi incompatibil cu principiul preeminenței dreptului și a respectării drepturilor omului ca o condamnare penală, motivată în mod vădit, de obiectivele unui regim politic represiv, să rămână valabilă după anularea acesteia la cererea persoanei condamnate, în conformitate cu prevederile aplicabile din dreptul intern.

---

¹⁰ Opinia Amicus Curiae pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind dreptul de recurs al statului împotriva judecătorilor (CDL-AD (2016) 015), punctul 69; a se vedea, de asemenea, Avizul comun privind legea constituțională privind sistemul judiciar și statutul judecătorilor din Kazahstan (CDL-AD (2011) 012), punctul 60; Aviz cu privire la legile privind răspunderea disciplinară și evaluarea judecătorilor din „Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei” (CDL-AD (2015) 042), punctul 43 și Avizul asupra proiectului privind criteriile și standardele pentru alegerea judecătorilor și a președinților instanțelor în Serbia (CDL-AD (2009) 023), punctul 37.

Totodată, achitarea reclamantului a rezultat dintr-o reevaluare efectuată de către Curtea Supremă de Justiție a elementelor de probă care au fost deja produse și erau cunoscute de instanță în 1959 și nu din revelarea unor fapte noi. În acest context, Curtea relevă că, conform lucrărilor preparatorii privind art. 3 din Protocolul nr. 7, această dispoziție se aplică doar dacă condamnarea inițială a fost anulată în temeiul unui fapt nou sau recent descoperit, demonstrând de o manieră concludentă că procedura inițială a fost grav viciată de o eroare a procesului judiciar.

Aceasta arată că autorii aveau intenția de a încadra strict câmpul de aplicare a articolului 3 din Protocolul nr. 7, dreptul la indemnizare fiind exclus în caz de anulare a condamnării bazată pe alte motive decât cele ce țin de apariția unor fapte noi sau recent descoperite.

Prin urmare, circumstanțele cauzei nu relevă temei de aplicare al Articolului 3 din Protocolul nr. 7¹¹.

Anterior, în cauza *Matveyev v. Russia*, nr. 26601/02 din 3 iulie 2008, Curtea a interpretat similar Articolul 3 din Protocolul nr. 7 și a notat că dreptul la despăgubiri oricum nu a fost aplicabil, deoarece anularea condamnării reclamantului a avut loc pe baza reexaminării aceluiași probe și fapte anterior cunoscute și evaluate diferit.

Astfel, Raportul Explicativ la Articolul 3 din Protocolul nr. 7 stipulează clar că natura procedurii utilizate pentru anularea unei condamnări este mai puțin importantă. Raportul explicativ, de asemenea, a confirmat faptul că această dispoziție este aplicabilă numai în cazul în care condamnarea a fost inversată pe motiv că un fapt nou sau recent descoperit arată în mod concludent că a existat o eroare judiciară, astfel că nu există nici o obligație de a plăti despăgubiri în cazul în care condamnarea a fost inversată sau a avut loc o grațiere pe un alt motiv.

Condamnarea reclamantului, în speță, a fost casată pe motivul că ștampila poștală nu a fost valabilă la momentul evenimentelor și nu ar fi putut fi folosită pentru a obține un profit ilicit. Din probele la dosar, atât reclamantul, cât și instanța de judecată au fost conștiente că ștampila poștală utilizată de reclamant nu mai era valabilă. În consecință, condamnarea sa nu a fost casată pe temeiul „unui fapt nou sau recent descoperit”, ci ca urmare a unei reevaluări de către instanța superioară a probelor care deja au fost folosite în proces.

Rezultă că condițiile de aplicabilitate ale Articolului 3 din Protocolul nr. 7 nu au fost respectate.

Cauza *Poghosyan și Baghdasaryan v. Armeniei*, nr. 22999/06, 12 iunie 2012, s-a referit la un cumul de norme aplicabile situației reclamantilor și a vizat imposibilitatea de a solicita despăgubiri morale de către o victimă a unei erori judiciare. Curtea a constatat încălcarea Articolului 13 (dreptul la un recurs efectiv)

---

¹¹ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117>, accesat la 09.11.2022.

și a Articolului 3 din Protocolul 7 din Convenție. Astfel, în fapt, în 1999, primul dintre reclamanți a fost condamnat pentru omucidere și viol la 15 ani de închisoare. Acesta a continuat să pretindă că e nevinovat și în 2004 hotărârea de condamnare a fost casată și reclamantul a fost eliberat¹².

Doi dintre polițiștii care au efectuat ancheta inițială cu privire la omucidere au fost ulterior condamnați pentru investigare abuzivă, după ce un tribunal regional a constatat că îl supuseră pe reclamant la rele tratamente pentru a-l forța să mărturisească fapta. Într-o procedură civilă separată, primului dintre reclamanți i s-au acordat despăgubiri pentru profitul nerealizat, dar cererea de despăgubiri morale i-a fost respinsă pe baza faptului că acest tip de despăgubire nu era prevăzut de Codul Civil.

În drept, Articolul 3 și Articolul 13 din Convenție: constatarea unei încălcări a unei alte prevederi a Convenției nu este o condiție obligatorie pentru aplicarea art. 13, pentru aplicarea acestuia fiind suficient ca reclamantul să formuleze un capăt de cerere temeinic.

Primul dintre reclamanți a formulat, fără îndoială, un astfel de capăt de cerere, deoarece instanțele naționale constatașeră că a fost supus la rele tratamente de către poliție. Articolul 13 este deci aplicabil, în ciuda faptului că plângerea formulată de către reclamant pe fondul Articolului 3 nu poate fi examinată de către Curte, deoarece relele tratamente au avut loc înainte de ratificarea Convenției de către Armenia. Curtea a statuat în cauze anterioare că acordarea de despăgubiri morale ar trebui să fie, în principiu, disponibilă ca parte din ansamblul de eventuale remedii efective pentru încălcări ale articolelor 2 și 3 fundamentale ale Convenției, deoarece despăgubirile morale nu au fost disponibile primului dintre reclamanți în dreptul intern și a fost lipsit de o cale de recurs efectivă.

În partea ce vizează Articolul 3 din Protocolul nr. 7 din Convenție, Curtea a notat că, deoarece hotărârea de condamnare a primului dintre reclamanți a fost casată și acesta a solicitat despăgubiri morale după intrarea în vigoare a Protocolului nr. 7 în ceea ce privește Armenia, Curtea are competență *ratione temporis* și art. 3 din Protocolul nr. 7 este aplicabil. Deși această prevedere garantează plata unei despăgubiri potrivit legislației sau practicii interne, despăgubirea este datorată chiar și atunci când legislația sau practica internă nu o prevede.

Mai mult, scopul articolului 3 din Protocolul nr. 7 nu este doar de a recupera orice pierdere financiară cauzată de o condamnare ilegală, dar și de a acorda unei persoane condamnate ca urmare a unei erori judiciare despăgubiri pentru prejudiciul moral, cum ar fi trauma psihologică, anxietatea, tulburările psihologice, sau pierderea dorinței de a trăi. Nicio asemenea despăgubire nu a fost disponibilă reclamantului.

---

¹² <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117>, accesat la 09.11.2022.

Cauza Allen c. Regatului Unit al Marii Britanii, nr. 25424/09 din 12 iulie 2013, a examinat un aspect similar, atunci când o persoană a fost condamnată în temeiul unei probe medicale principale. Astfel, probele pe care jurații și-au întemeiat condamnarea au fost declarațiile unor experți medicali care au arătat că leziunile suferite de fiul reclamantei (sugar în vârstă de patru luni patru luni) ar fi putut rezulta din scuturare sau impact.

Condamnarea s-a bazat pe ipoteza acceptată cu privire la „sindromul copilului scuturat”, de asemenea, cunoscut sub numele de „traumatism cranian non-accidentale” („NAHI”), având ca rezultat o triadă de leziuni intracraniene: encefalopatie, hemoragii subdurale și hemoragii retiniene, produse fără folosirea forței nelegale. Toate cele trei leziuni erau prezente în cazul decesului fiului reclamantei. În urma unei verificări efectuate de către autorități a cazurilor în care au fost invocate dovezi medicale de specialitate, reclamanta a solicitat și a obținut dreptul de a formula apel peste termen.

Reclamanta și-a fondat apelul pe contestarea ipotezei acceptate cu privire la NAHI, pe baza faptului că noi dovezi medicale sugerau că triada de leziuni ar putea fi atribuite unei alte cauze decât NAHI. Reclamanta a fost eliberată din închisoare, după ce a executat șaisprezece luni. Ea a solicitat despăgubiri, dar nu i s-au acordat.

Reclamanta a pretins nerespectarea dreptului la prezumpția nevinovăției (Articolul 6 § 2 din Convenție), deoarece Regatul Unit nu a ratificat Protocolul nr. 7 din Convenție. Curtea nu a constatat violare. 49. În încheiere, în materia de compensații pentru erori judiciare Articolul 3 din Protocolul 7 al Convenției constituie cadrul special - *lex specialis* - comparativ cu cadrul general care reglementează garanțiile unui proces echitabil. Protocolul nu obligă la o procedură judiciară de compensare, deși ea este preferabilă.

Respectiv, unele din garanții incorporate în Articolul 6 din Convenție pot fi evitate și rămân la discreția statului. Aceasta reiese din caracterul accesoriu al întregului protocol care vine să suplimenteze anumite prevederi incorporate în Convenție și instituie unele drepturi separate (*mutatis mutandis* *Maaouia v. France*, nr. 39652/98 din 5 octombrie 2010, §§ 36-37 și *Allen v. United Kingdom*, nr. 25424/09 din 12 iulie 2013 § 105).

Anumite prevederi din Convenție, precum Articolul 5§5, instituie separat un drept de compensare pentru privare de libertate contrară acestui articol (*Benham v. the United Kingdom*, nr. 19380/92 din 10 iunie 1996 § 50).

Jurisprudența relevantă împotriva Republicii Moldova a examinat compatibilitatea Legii 1545 din 25 februarie 1998 doar ca un remediu ce oferă compensații pentru anumite încălcări, care pot intra în sfera de interes prin prisma definirii conceptului de eroare judiciară.

În deciziile *Țopa c. Moldovei*, nr. 25451/08 din 14 septembrie 2010, *Arabadji c. Moldovei*, nr. 25620/06 din 17 septembrie 2013 etc., și în hotărârea Mătăsaru și

Savițhii c. Moldovei, nr. 38281/08 din 2 noiembrie 2010, atunci când a venit vorba despre epuizarea remediilor naționale pentru pretinse încălcări ale Articolului 5 din Convenție, Curtea a notat că reclamantii au avut hotărâri judiciare favorabile care le ofereau temei pentru a solicita despăgubiri (Țopa a fost achitat, Arabadji avea o hotărâre a judecătorului de instrucție care recunoștea încălcarea ilegalității reținerii sale, iar Mătăsaru avea o hotărâre prin care procedurile contravenționale în care el a fost arestat administrativ s-au clasat).

Reclamanții nu au făcut-o și, respective, nu au epuizat remediile. Curtea a susținut că deși sunt dispute cu privire la eficacitatea legii, reclamanții trebuiau să facă uz de ea și nu pot să o conteste în abstracto. 54. În cauza Veretco c. Moldovei, nr. 679/13 din 7 aprilie 2015, §§ 65-68 Curtea a notat asupra inaplicabilității Legii nr. 1545 asupra procedurilor de arestare a reclamantului din momentul în care dreptul la compensații apare doar după o achitare a reclamantului.

De asemenea, potrivit jurisprudenței dreptul la compensații, Art. 5§5 apare atunci când o încălcare a prevederilor paragrafelor anterioare este stabilită fie de o instanță judecătorească națională ori de Curtea Europeană. În acest sens, dreptul la compensații potrivit art. 5 § 5 trebuie asigurat cu un suficient grad de certitudine (Ciulla v. Italy, nr. 11152/84 din 22 februarie 1989).

În concluzie, principiul răspunderii și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție (incriminarea subiectivă) presupune aprecierea tuturor reprezentărilor făptuitorului asupra caracterului faptei săvârșite, atât ale celor veridice (reale), cât și ale celor eronate.

Pentru a caracteriza o faptă ilicită ca fiind faptă penală (infracțiune) este necesar să determinăm trăsăturile esențiale fără de care nu poate exista infracțiunea: pericolul social, vinovăția, prevederea faptei în legea penală. Lipsa uneia dintre aceste trei trăsături esențiale exclude existența caracterului penal al faptei, înlătură infracțiunea și, implicit răspunderea penală. Legiuitorul poate stabili că, dacă o faptă se săvârșește în anumite situații, condiții etc., denumite cauze care înlătură caracterul penal al faptei, să nu mai fie considerată infracțiune și deci se înlătură caracterul penal al acesteia. Infracțiunea reprezintă un act volitiv și conștient. La comiterea unor acțiuni social – importante, persoana corelează realitatea obiectivă cu cunoștințele pe care deja le are. Astfel, are loc o reflectare repetată a realității, cunoașterea repetată a ei.

S-a vorbit că, pentru a constata infracțiunea, este necesar să se confirme că făptuitorul avea capacitatea psihică de a-și da seama de acțiunile sale. Însă, în unele situații, făptuitorul nu poate acționa în raport cu realitatea existentă în momentul săvârșirii infracțiunii. O deficiență de moment poate exclude vinovăția persoanei.

Legislația penală a Republicii Moldova nu conține prevederi speciale care reglementează răspunderea penală în prezența erorii, iar în doctrina procesual penală, eroarea este definită ca „reprezentarea greșită de către cel ce săvârșește o

faptă prevăzută de legea penală a realității din momentul săvârșirii faptei, reprezentare determinată de necunoașterea sau cunoașterea greșită a unor date ale realității, fie a unor dispoziții legale”.

Eroarea poate avea ca sursă fie o completă necunoaștere a unei împrejurări de fapt ori de drept în care a avut loc săvârșirea faptei, fie o cunoaștere greșită, inexactă a unor astfel de date. Din această caracterizare rezultă că nu există eroare în caz de îndoială (dubiu), ci doar în conștiința necunoașterii exacte a acesteia. Cel care acționează cu conștiința cunoașterii nesigure a realității accepta riscul urmării prejudiciabile a faptei sale, atitudine caracteristică intenției indirecte. Tot astfel, nu poate fi considerată eroare incapacitatea sau neglijența profesională care a determinat o greșeală de calcul sau aplicarea greșită a unui procedeu științific în exercitarea unei profesii (inginer, farmacist etc.), deoarece în astfel de cazuri există obligația legală pentru cei în cauză de a cunoaște realitatea (neglijența penală).

Eroarea influențează direct factorul intelectual al vinovăției și indirect pe cel volitiv.

Răspunderea penală este o răspundere bazată pe vinovăție, iar infracțiunea există numai dacă o faptă de pericol social, prevăzută de legea penală a fost comisă cu vinovăție. Prin urmare, unei persoane i se pot imputa numai împrejurări de care a avut cunoștință în momentul săvârșirii faptei ori pe care putea și avea obligația să le cunoască.

O categorie foarte asemănătoare cu vinovăția, care influențiază în mod direct asupra răspunderii penale, este eroarea. Făptașul se consideră vinovat dacă este conștient de acțiunile sale, prevede survenirea consecințelor social - periculoase, le dorește sau în mod conștient le admite (intenția); sau dacă persoana care a săvârșit infracțiunea prevede posibilitatea survenirii urmărilor social - periculoase ale acțiunilor sale, dar consideră în mod eronat că ele vor putea fi evitate, sau nu prevede posibilitatea survenirii unor astfel de urmări, deși trebuie și poate să le prevadă (imprudența)¹³.

Cercetarea problemei erorii în dreptul procesual penal al Republicii Moldova, reprezintă o necesitate practică chemată să contribuie la întărirea legalității, a ordinii de drept, cât și intensificarea protecției intereselor persoanei. Cercetarea teoretică a problemei erorii cu atât mai mult este necesară și actuală în prezent când suntem în procesul realizării reformei legislative și judiciare în Republica Moldova.

Problema erorii se află la interconexiunea unei serii de științe, cercetarea sa de mai departe necesitând cunoștințe aprofundate în domeniul juridic, filosofic și al psihologiei, aprofundarea cunoștințelor despre om. Această cercetare necesită o integrare constructivă a cunoștințelor date într-un întreg care ne-ar permite pe calea analizei, deducției și inducției - forme logice și mecanisme indispensabile

---

¹³ Constantin Florea, *Vinovăția și pedeapsa penală*. Editura „Cartea Moldovenească”, Chișinău, 1987.

cercetării științifice, a ne face o reprezentare generală dar și una în detaliu, a erorii în dreptul penal, a caracteristicilor și a factorilor săi determinanți.

Generalizând cele expuse, susținem concluziile expuse de autoarea Vasilisa Muntean, ce activează în calitate de judecător¹⁴, referitoare la:

1) Eroarea judiciară este un concept strâns legat de fondul cauzei. În legislația națională, eroarea judiciară nu are o reglementare coerentă. Atât Codul de Procedură Penală, Codul contravențional, cât și Codul de Procedură Civilă se rezumă la reproducerea secvențială a sintagmei eroare judiciară, dar fără a acorda acestei noțiuni o definiție corespunzătoare. Pe de altă parte, Legea nr.1545 din 25.02.1998 enumeră o serie de încălcări a drepturilor fundamentale în cadrul procesului penal, în legătură cu aplicarea măsurilor speciale de constrângere (arestul, rețineri, percheziții etc.) și a măsurilor speciale de asigurare (sechestrări, percheziții, ridicări etc.), dar nu se referă la încălcările de ordin procedural, care să afecteze fondul cauzei. În consecință, ajungem la concluzia că în legislația națională, nu există o delimitare clară în privința încălcărilor procedurale care s-ar atribui la categoria erori judiciare.

2) Între conceptele eroare judiciară și eroare de drept există diferențe.

Astfel, eroarea judiciară este o încălcare gravă, categorică, care afectează fondul cauzei și modifică soluția întregului proces de judecată.

De exemplu, nu s-a ținut cont de expirarea prescripției pentru tragere la răspundere penală și persoana a fost condamnată. Eroarea de drept se manifestă prin acțiuni preliminare, care pot influența buna desfășurare a procesului de judecată, dar nu afectează soluția finală. Spre exemplu, constituie o eroare de drept necitarea unei părți în proces, aplicarea eronată a unei măsuri preventive sau nerespectarea dispozițiilor privind competența. Erorile de drept nu sunt într-atât de grave, ca să modifice soluția finală a procesului.

Ele pot fi corectate prin casarea (retractarea) hotărârii de instanța superioară și nu tot timpul au ca consecință acordarea dreptului la repararea prejudiciului. Eroarea judiciară nu trebuie confundată cu eroarea materială admisă în conținutul actului judecătoresc, mecanismul de corectare al căreia este prevăzut de art. 249 din Codul de Procedură Civilă.

3) Conchidem că la temelia apariției erorii judiciare se află o circumstanță de fapt, numită viciu fundamental și care din cauza gravității sale, poate să influențeze decisiv hotărârea instanței de judecată.

La prima vedere, fiind necunoscut, acest viciu cu caracter fundamental afectează fondul cauzei și cu greu poate fi depistat. În scopul uniformizării terminologiei juridice, recomandăm modificarea dispozițiilor Codului de Procedură Penală și a Codului contravențional, prin substituirea expresiilor: viciu fundamental în cadrul procedurii precedente, care a afectat hotărârea pronunțată

---

¹⁴ Vasilisa MUNTEAN, judecător, Judecătoria Chișinău, SEMNIFICAȚIA DOCTRINARĂ ȘI LEGALĂ A NOȚIUNII „EROARE JUDICIARĂ”, Revistă științifico-practică nr.1/2018, Institutul de Relații Internaționale din Moldova.

prevăzută [art.6 pct.(44) din Codul de Procedură Penală], viciu fundamental în cadrul urmăririi precedente care a afectat hotărârea respectivă [art. 287 alin. (4) din Codul de Procedură Penală] și viciu fundamental, care a afectat hotărârea de încetare a procesului contravențional (art.380 din Codul contravențional), cu sintagma eroare judiciară.

4) După natura sa juridică, instituția reparării prejudiciului cauzat prin erori judiciare ține de dreptul civil. Faptul că prejudiciul apare în cadrul derulării procedurii penale, nu afectează natura juridică a acestei instituții. Natura juridică civilă a raporturilor care apar în procesul reparării prejudiciului cauzat persoanelor prin erori judiciare este determinat de faptul că aceste raporturi sunt patrimoniale, apar din inițiativa persoanei vătămate și sunt reglementate de norme ce se conțin în legislația civilă.

Metoda de reglementare a relațiilor sociale privind repararea prejudiciului cauzat prin erori judiciare este dispozitivă, deoarece aceste raporturi pot lua naștere numai din inițiativa persoanei reabilitate.

Asemenea, în final, nu putem să nu menționăm prevederile Recomandării nr. R (2000) 2 a Comitetului de Miniștri statelor membre cu privire la reexaminarea sau redeschiderea unor cauze la nivel național în urma hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului conține anumite definiții care pot fi folosite *mutatis mutandis* pentru definirea atât viciilor fundamentale cât și a erorilor judiciare.

În partea sa relevantă Recomandarea indică: „... Invită, în lumina acestor considerații Părțile Contractante să asigure ca la nivel național să existe posibilități adecvate pentru a realiza, pe cât e posibil, *restitutio in integrum*;

Încurajează Părțile Contractante, în special, să examineze sistemele lor de drept naționale în vederea asigurării că există posibilități adecvate pentru reexaminarea cauzei, inclusiv redeschiderea procedurilor, în cazuri în care Curtea a constatat o violare a Convenției, în special unde:

(i) partea lezată continuă să sufere consecințe negative foarte grave datorită rezultatului deciziei naționale în cauză, care nu sunt în mod adecvat remediate prin satisfacția echitabilă și nu pot rectificate decât prin reexaminare sau redeschidere, și

(ii) hotărârea Curții duce la concluzia că: (a) decizia națională contestată este în esență contrară Convenției, sau (b) violarea constatată este cauzată de erori sau deficiențe procedurale de o asemenea gravitate încât apare un dubiu serios în privința rezultatului procedurilor naționale contestate”.

Bibliografie:

1. Carta Europeană a statului judecătorului – „5.2. Orice persoană trebuie să aibă posibilitatea de a adresa unui organism independent, fără un formalism excesiv, reclamații privind nereguli în funcționarea justiției într-o anumită cauză.

Acest organism poate, în cazul în care o examinare prudentă și atentă a reclamației relevă o încălcare ca cea menționată la punctul 5.1 din partea judecătorului, să sesizeze instanța disciplinară sau cel puțin să recomande o asemenea sesizare unei anumite autorități care are, potrivit statutului, competența de a o face”;

2. Principiul IV al Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei (Rec(1994)12) cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor: „Dacă judecătorii nu-și îndeplinesc atribuțiile într-o manieră eficientă și adecvată sau în caz de abateri disciplinare, trebuie luate toate măsurile necesare, sub rezerva ca ele să nu aducă atingere independenței justiției”;

3. Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei (Rec(1994)12) cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor, Principiul I p.2.b. „Puterea executivă și cea legislativă trebuie să se asigure că judecătorii sunt p independenți și că nu sunt adoptate măsuri susceptibile de a pune în pericol această independență”, p.2.d „În procesul de luare a deciziilor, judecătorii trebuie să fie independenți și să acționeze fără nici o restricție și fără a face obiectul vreunor influențe, sugestii, presiuni, amenințări sau imixțiuni, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin și sub ce motiv. ... Judecătorii nu trebuie să fie obligați să dea socoteală vreunei persoane străine de puterea judiciară asupra rezolvării date cauzelor lor”;

4. Recomandării Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei (Rec(1994)12) cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor, Principiul I p.2.a.I – „Hotărârile judecătorilor nu pot fi susceptibile de a fi reanalizate în afara procedurile privind căile de atac prevăzute de lege” și Principiul I p.2.a.IV – „Cu excepția deciziilor privind amnistia, grațierea sau alte măsuri similare, guvernul sau administrația nu trebuie să fie împuternicite a lua decizii care să anuleze în mod retroactiv efectele hotărârilor judecătorești”. Vezi p.55 al Avizului № 3 CCJE – „...Erorile juridice, fie că se referă la jurisdicție, fie la procedură, în aprecierea și aplicarea legii sau în evaluarea probelor, trebuie să fie rectificate prin apel; alte erori juridice care nu pot fi rectificate astfel (inclusiv de exemplu întârzierea excesivă) trebuie, cel mult, să conducă la o plângere a litigantului nesatisfăcut împotriva statului;

5. Cebotari O., Nastas A., Principiul contradictorialității și egalității armelor în procesul penal. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr.1(52), Chișinău, 2020;

6. COMISIA EUROPEANĂ PENTRU DEMOCRAȚIE PRIN DREPT (COMISIA DE LA VENEȚIA) REPUBLICA MOLDOVA, OPINIA AMICUS CURIAE PENTRU CURTEA CONSTITUȚIONALĂ PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ A JUDECĂTORILOR, adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 110-a Sesiune Plenară (Veneția, 10-11 martie 2017) pe baza comentariilor expuse de către Dna Monika HERMANN (Membru supleant, Germania) Ddl Eirik HOLMØYVIK (Membru supleant, Norvegia) Dna Grainne McMorrough (Membru supleant, Irlanda) Strasbourg, 13 martie 2017 Avizul nr. 880/2017 CDL-AD (2017) 002 sau engl.;

7. Opinia Amicus Curiae pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind dreptul de recurs al statului împotriva judecătorilor (CDL-AD (2016) 015), punctul 69; a se vedea de asemenea, Avizul comun privind legea constituțională privind sistemul judiciar și statutul judecătorilor din Kazahstan (CDL-AD (2011) 012), punctul 60; Aviz cu privire la legile privind răspunderea disciplinară și evaluarea judecătorilor din „Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei” (CDL-AD (2015) 042), punctul 43 și Avizul asupra proiectului privind criteriile și standardele pentru alegerea judecătorilor și a președinților instanțelor în Serbia (CDL-AD (2009) 023), punctul 37;

8. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117>, accesat la 09.11.2022;

9. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117>, accesat la 09.11.2022;

10. MINISTERUL JUSTIȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA, STUDIU cu privire la crearea mecanismului național de remediere și compensare pentru erorile judiciare și vicii de procedură, <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2016/12/Studiu-eroare-judiciara-.pdf>, accesat la 10.11.2022;

11. Nastas A., Răspunderea pentru declarațiile cu rea voință în dreptul penal, Editura „Pro-Universitaria”, București, 2022;

12. Nastas A., Cernomoreț S., Cazacu D., Statements by the Prism of the Criminal Law În: The Annals of „Dunarea de Jos” University of Galati. Legal Sciences. Fascicle XXVI Vol 4, No 1, 2021, România;

13. Constantin Florea, *Vinovăția și pedeapsa penală*, Editura „Cartea Moldovenească”, Chișinău, 1987;

14. Vasilisa MUNTEAN, judecător, Judecătoria Chișinău, SEMNIFICAȚIA DOCTRINARĂ ȘI LEGALĂ A NOȚIUNII „EROARE JUDICIARĂ”, Revistă științifico-practică nr. 1/2018, Institutul de Relații Internaționale din Moldova.